

Mirella Häkkinen ja Senni Heikkilä

”PIENI ASIA, ISO ASIA”

Laadullinen tutkimus opettajamuistoista ja niiden merkityksestä

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Marraskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Mirella Häkkinen ja Senni Heikkilä: "Pieni asia, iso asia": Laadullinen tutkimus opettajamuistoista ja niiden merkityksestä

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta

Marraskuu 2024

Ihmisten monet lapsuudenaikaiset muistikuvat liittyvät omiin kouluaikeihin. Lapsuudessa vietetty aika koulussa on merkittävä, jolloin opettajan rooli tärkeänä aikuisena myös korostuu. Tässä tutkimuksessa perehdytään merkittäviin opettajamuistoihin. Tarkoituksena on selvittää, millaisia muistoja ihmisillä on opettajistaan ja miten opettajan merkitys näkyy ihmisen elämässä jopa vielä vuosikymmeniäkin myöhemmin.

Tutkimuksemme pohjautuu valmiiseen aineistoon "Merkittävimmät opettajamuistot", joka löytyy Aila – palvelun Tietoarkistosta. Aineisto koostuu 32 henkilön vapaamuotoisista kirjoitelmista, jotka käsittelevät heidän omia kouluaikejaan ja opettajakokemuksiaan. Aineiston analyysissa hyödynnämme laadullista sisällönanalyysia teemoittamalla aineistosta nousseita keskeisiä näkökulmia ylä- ja alaluokkiin. Aineistosta nousseista opettajamuistoista löytyy viisi eri pääluokkaa eli teemaa: hyödyt ja haitat myöhemmin elämässä, opettajan herättämät tunteet sekä opettajan persoona ja opetustyyli.

Tuloksien perusteella voi todeta, että opettajan merkitys myöhemmin ihmisen elämässä vaihtelee. Ihmisillä on hyvin erilaisia opettajamuistoja, joista osa on yhdistettävissä myöhempään vaikutukseen elämässä, kuten myönteiseen minäkuvaan, taitoihin tai uravalintoihin. Toisaalta ihmisillä on myös vahvoja ja merkityksellisiä muistikuvia omista opettajista, joiden vaikutukset myöhemmässä elämässä eivät ole näyttäytyneet merkittävinä. Tulokset myös osoittavat, että valtaosa merkittävistä ja mieleen painuvimmista opettajamuistoista ovat myönteisiä. Tämä näkyy aineistossa positiivisina opettajakokemuksina sekä muistikuvina opettajasta tärkeänä aikuisena sekä esimerkkinä elämässä. Vaikka aineistossa ilmenee myös negatiivisia opettajamuistoja, nähdään usean vastaajan kohdalla ne useammin voimaannuttavina kuin elämään negatiivisesti vaikuttaneina.

Avainsanat: muistot, opettajuus, opettajaoppilassuhde

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
- Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: [Listaa tähän kaikki tekoälysovellukset ja niiden versiot, joita olet käyttänyt tutkielmaprosessin aikana.]

Käyttötarkoitus: [Kuvaa tähän yksityiskohtaisesti, mihin tarkoitukseen ja miten tekoälyä on sovellettu opinnäytteeseen tutkielmaprosessin aikana.]

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: [Luettele tähän kaikki opinnäytteen vaiheet ja osiot, joissa tekoälyä on tutkielmaprosessin aikana käytetty.]

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPETTAJAN MERKITYS ELÄMÄSSÄ JA LAPSUUSMUISTOISSA.....	7
	2.1 Muistojen merkitys ihmisen elämässä.....	7
	2.2 Opettajan rooli ja hyvä opettajuus.....	9
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	14
	3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	14
	3.2 Tutkimuksen metodologisia valintoja	14
	3.3 Tutkimuksen aineiston esittely	16
	3.4 Aineiston analyysi.....	16
4	TUTKIMUKSEN TULOKSET	19
	4.1 Hyödyt myöhemmin elämässä.....	19
	4.2 Haitat myöhemmin elämässä.....	21
	4.3 Opettajan aiheuttamat tunteet.....	22
	4.4 Opettajan persoona.....	24
	4.5 Opetustyyli.....	26
5	POHDINTA.....	28
	5.1 Tutkimuksen johtopäätökset	28
	5.2 Tutkimuksen luotettavuuden, uskottavuuden ja eettisyyden arviointia	29
	5.3 Jatkotutkimusideat.....	32
	LÄHTEET.....	33
 TAULUKOT		
	TAULUKKO 1. ESIMERKKI ABSTRAHOINNISTA	18

1 JOHDANTO

Koululla on keskeinen asema kansalaiskasvatuksessa ja ihmisen saattamisessa lapsuudesta aikuisuuteen (Raatikainen, 2012, s. 64). Täten myös opettajalla on yhteiskunnassamme merkittävä rooli kasvattajana. Koska opettaja on niin vahvasti mukana ihmisen lapsuudessa ja nuoruudessa, voi opettajan kokonaisvaltainen merkitys ihmisen elämässä muodostua huomattavaksi. Opettaja on omalta osaltaan rakentamassa lapsen identiteettiä, ja lapsen identiteetti vahvistuu usein opettajalta saadun hyväksynnän kautta (Hovila, 2004, s. 42). Vastaavasti opettajalta saatu vähättely voi vaikuttaa negatiivisesti lapsen identiteettiin. Opettajan merkityksellisyys ilmenee monesti ihmisen muistoissa, joista vahvimmat saattavat säilyä läpi elämän. Erityisen merkityksellisiä opettajamuistoista tekee siis se, että ne voivat vaikuttaa vielä aikuisiälläkin esimerkiksi siihen, millainen käsitys ihmisellä on itsestään.

Opettajalta saatu arvostava kohtelu on muistettavissa vielä vuosikymmeniä myöhemmin, mutta yhtä lailla opettajan ei-toivottu toiminta, kuten nöyryytys ja vähättely, jää mieleen merkittävänä kokemuksena (Kuula, 2021, s. 71–72). Jotta kouluaikeiden muistot eivät vaikuttaisi negatiivisesti ihmisen elämään, tulisi muistojen olla hyviä. Toisaalta kuten Arokin (2015, s. 3) toteaa, muistoille annettu merkitys voi myös muuttua elämänkaaren aikana. Ihminen voi siis kääntää myös negatiiviset muistot voimavarakseen antamalla niille toisenlaisen merkityksen. Hyvien koulumuistojen mahdollistamisessa opettajalla on suuri rooli. Koska opettaja on monelle oppilaalle hyvin läheinen aikuinen, tulisi opettajan toiminnassa korostua luottamuksellisuus, turvallisuus ja ennakoitavuus (Välimaa, 2020, s. 50). Välimaa (2020, s. 50) toteaa myös, että ymmärtäväisen ja ystävällisen opettajan oppilaat kokevat myös oppivansa paremmin, ja opettajan oma innostus voi vaikuttaa myös oppilaiden opiskelumotivaatioon myönteisesti. Myös opettajan ja oppilaan välinen suhde on keskeisessä asemassa.

Muistot omasta opettajasta ovat suuressa roolissa ihmisten koulumuistoissa. Muistot voivat olla positiivisia tai negatiivisia, ja niiden merkitys vaihtelee

ihmisestä riippuen. Juuri muistojen subjektiivisuus ja ihmisen niille antama merkitys sekä tämän merkityksen mahdollinen muuttuminen tekee niistä mielenkiintoisen tutkimuskohteen (Arola, 2015, s. 3). Keskitymme tässä tutkimuksessa löytämään yhdistäviä tekijöitä positiivisten koulumuistojen taustalla ja vastaavasti tunnistamaan negatiivisiin muistoihin vaikuttaneita tekijöitä. Pyrimme myös tunnistamaan ihmisten elämästä asioita, joihin kouluajan kokemuksilla on ollut vaikutus.

Opettajamuistoihin liittyvä kokemuksellisuus ja aiheen ihmisseläheisyys sai meidät kiinnostumaan aiheesta. Päädyimme rajaamaan tutkimuksemme aiheen nimenomaan opettajan merkityksellisyyden tutkimiseen, koska meitä tulevana luokanopettajina kiinnostaa mahdollinen merkityksemme opettamiemme oppilaiden elämään. Haluamme tutkimuksen myötä selvittää, millaisella toiminnalla voimme opettajina olla muodostamassa positiivisia opettajamuistoja. Aihe on myös yhteiskunnallisesti merkittävä, koska opettajilla on niin suuri rooli kasvattajina ja nyky-yhteiskunnan lisääntyneen turvattomuuden myötä turvallisten aikuisten läsnäolo lasten elämässä korostuu. Keskitymme tässä tutkimuksessa siihen, millaisia muistoja ihmisillä on opettajistaan ja miten opettajan merkitys ilmenee myöhemmin ihmisen elämässä.

Tutkimus rakentuu siten, että aluksi syvennytään keskeiseen teoretietoon liittyen muistojen merkitykseen ja muisteluun ylipäättään, opettajan rooliin yhteiskunnassa ja yksittäisen ihmisen elämässä, hyvän opettajuuden näkökulmiin sekä opettajan ja oppilaan väliseen suhteeseen. Tämä teoretieto luo pohjan tutkimuksellemme. Tämän jälkeen kerrotaan tutkimuksen toteutuksesta esittelemällä tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset sekä avaamalla laadullisen tutkimuksen periaatteita. Tässä osuudessa esitellään myös aineisto ja kerrotaan sen analysoinnista. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen tulokset ja lopuksi pohditaan niitä teoretiedon valossa.

2 OPETTAJAN MERKITYS ELÄMÄSSÄ JA LAPSUUSMUISTOISSA

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käydään läpi aiempaa tutkimusta aiheeseen liittyen ja määritellään tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet. Viitekehys alkaa muistojen merkityksen pohtimisella, ja tässä osiossa keskitytään tarkemmin lapsuusmuistojen merkityksiin aikuisiällä sekä kirjoittamiseen muistelun välineenä. Keskeisessä asemassa tässä tutkimuksessa on myös opettajan roolin sekä hyvä opettajuuden käsitteet. Nämä ovat käsitteitä, joita on vaikea yksiselitteisesti määritellä, minkä takia niitä pohditaan useasta eri näkökulmasta. Teoreettisen viitekehysten lopussa määritellään opettaja-oppilassuhteen käsite osana hyvää opettajuutta ja pohditaan opettaja-oppilassuhteen rakentumista ja hyvän opettaja-oppilassuhteen piirteitä.

2.1 Muistojen merkitys ihmisen elämässä

Muistin avulla pystymme tallentamaan ja palauttamaan mieleen menneitä kokemuksia eli muistoja (Carlson, 2014, s. 2431). Muistot perustuvat subjektiiviseen kokemukseen, jonka avulla pystymme muistelemaan menneitä. Muistaaksemme asioita osa kokemuksistamme ja tiedoistamme tallentuu pitkäkestoiseen muistiin (Carlson, 2014, s. 2431). Tämä mahdollistaa asioiden muistamisen vielä vuosikymmeniä myöhemmin. Pitkäkestoisen muistin toiminta perustuu aivojen osien eli hippokampuksen, sen läheisten aivorakenteiden ja aivokuoren toimintaan (Carlson, 2014, s. 2431). Muistot ovat osa aivojen toimintaa, josta vastaavat kullekin muistityypille tyypilliset aivojen osat ja rakenteet.

Pihkon (2014, s. 2440) mukaan saamme jatkuvasti uutta tietoa ympäristöstä ja koemme päivittäin asioita, jotka voivat muotoutua emotionaalisesti merkityksellisiksi muistoiksi ja sosiaalisiksi voimavaraksi. Tämä tarkoittaa sitä,

että muistot voivat olla yhtä lailla merkityksellisiä, olivat ne sitten hetkellisiä arkisia tilanteita, kokemuksia jostakin ihmisestä tai jokin muu merkittävästi omaan elämään vaikuttanut asia. Muistot liittyvät aina yksilöllisesti koettuun todellisuuteen, vaikka olisimmekin samanaikaisesti yksilöitä ja jonkin yhteisön jäseniä (Korkiakangas, 2006, s. 126). Muistoista tekevät henkilökohtaisia myös niiden merkitykset ja niissä tapahtuvat muutokset elämänkaaren aikana, elämänvaiheiden vaihtuessa sekä yhteiskunnassa tapahtuvien muutoksien seurauksena (Arola, 2015, s. 3). Muistoja ei voida pitää täysin muuttumattomina. Tämän takia jokainen meistä muistaa yhteiset kokemukset ja tapahtumat eri tavoin.

Ukkonen (2006, s. 184) toteaa vanhenemisen mahdollisuutena tavoittaa muistelijan oma kokemusmaailma. Lapsuus on kaikkea sitä, mitä aikuisuus ei ole, joten usein muistot lapsuudesta ovat ihmiselle hyvin merkityksellisiä ja mieleenpainuvia. Ihmisellä on kyky selittää omista muistoista muodostuvaa elämäntarinaa. Kyky muistella menneitä tapahtumia vaikuttaa myös myönteisesti henkiseen hyvinvointiin. Olivat ne sitten myönteisiä tai kielteisiä kokemuksia, oikein käsiteltyinä ne ovat parhaillaan elämää rikastuttavia (Pihko, 2014, s. 2441).

Savolainen (2018, s. 53) nostaa esille käsitteen representaatio, joka vaikuttaa ihmisen kykyyn tuottaa menneisyyttä nykyhetkessä. Tämä mahdollistaa menneisyydestä puhumisen kussakin tilanteessa sopivalla tavalla. Puolestaan käsitystämme nykyhetkestä ohjaavat vahvasti menneisyys ja tapa, jolla sen muistamme (Kangaspuro, 2013, s. 1). Menneisyyttä, nykyaikaa ja tulevaisuutta ohjaavat representaatiot muokkaavat muistojamme ja vaikuttavat samalla käsitykseen lapsuuden ja aikuisuuden suhteesta (Savolainen, 2018, s. 54). Muistot ovat tulkintoja elämästä nykykontekstissa, jossa myös samanaikaisesti tulevaisuus on läsnä (Ylitapio-Mäntylä & Uitto, s. 24).

Lapsuusmuistoihin kohdistuu usein lämpöä ja kaipuuta, mutta toisaalta on tavallista, että menneisyyttä ei pyritä saamaan takaisin tai menneisyydessä tehdyistä valinnoista osoitettaisiin katumusta (Savolainen, 2018, s. 67). Myös ruumiillisuus ja tunteet vaikuttavat merkittävästi lapsuusmuistojen kiinnittymiseen (Ylitapio-Mäntylä & Uitto, 2018, s. 32). Ylitapio-Mäntylän & Uiton (2018, s. 32; Kosonen, 1998, s. 53–54) mukaan ”ruumis muistaa ja voimakas tunnekokemus pitää tunnetta kiinni ruumiissa.” Muistelun taustalta paljastuu usein muistoja yhdistäviä tekijöitä, vaikka aiheet eroaisivatkin toisistaan. Jokaisella on lisäksi oma tapansa lähestyä asiaa. Tämä korostaa sitä, miten samankaltaisista

ominaisuuksista muisti, muistot ja muistelu koostuvat, vaikka tulisimme hyvin erilaisista lähtökohdista ja muistot eroavaisivat toisistaan merkittävästi.

Ihmiset kertovat muistoistaan lukemattomia määriä elämänsä aikana. Muistot elävät ihmisten välisissä keskusteluissa, mutta niitä voi myös tulkita kirjoittamalla. Ylitapio-Mäntylä & Uitto (2018, s. 24) näkevät muistoista kirjoittamisen vuorovaikutuksellisenä sekä kontekstuaalisena. Muistojen jakaminen perustuu tällöin aina tiettyyn tilanteeseen, aikaan ja paikkaan.

Hyvärinen (2014, s. 31) toteaa kertomuksen ja muistin olevan erottamattomasti kytköksissä toisiinsa. Yhteys ilmenee esimerkiksi tilanteissa, jossa kertomus alkaa sanoilla ”muistan hyvin, kuinka”. Tämä tekee kertojasta myös uskottavan kertoessaan asiasta täysin omasta näkökulmasta. Muistoista kirjoittamisen kerrotaan olevan yhteydessä omiin muistikuviiin ja kokemuksiin, jotka koetaan kertomisen arvoisena. Muistoista kirjoittaminen auttaa prosessoimaan menneisyyttä, mikä voi näyttäytyä kirjoittajalleen hyvinkin voimaannuttava kokemuksena. Kirjoittaja vahvistaa samalla omaa toimijuuttansa jakamalla henkilökohtaisia muistoja, mikä perustuu yleisesti vapaaehtoiseen toimintaan (Pöysä, 2015, s. 129).

Vaikka kirjoittamisen aihe perustuisi tietyn aiheen ympärille, jokainen vastaus on lähestymistavaltaan uniikki (2015, s. 19). Tämä myös kertoo kirjoittajien maailmojen erilaisuudesta, joka vaikuttaa esimerkiksi muisteluaineiston monipuoliseen sisältöön. Muisteluaineistojen hyödyntäminen onkin tutkimuksissa laajentunut ja monipuolistunut viimeisten vuosien aikana (Korkiakangas, 2006, s. 123).

2.2 Opettajan rooli ja hyvä opettajuus

Koulu on keskeisessä roolissa lasten ja nuorten kasvatuksessa ja aikuisuuteen saattamisessa (Raatikainen, 2012, s. 64). Opettajalla on tämän myötä yhteiskunnassamme merkittävä rooli kasvattajana. Opettaja ei ole enää vain opettaja, vaan opetus ja kasvatusta ovat kietoutuneet toisiinsa (Hovila, 2004, s. 47). Lapsi viettää kymmeniä tunteja viikostaan opettajansa seurassa, jolloin opettaja on väistämättä merkittävässä roolissa lapsen elämässä. Opettajan merkitys korostuu etenkin silloin, kun lapsen elämässä ei ole riittävästi muita turvallisia aikuisia. Jo lähes 50 vuotta sitten on todettu, että lapsi tarvitsee yhä useammin opettajaa jopa vanhemman korvikkeena (Kari, 1977, s. 90).

Kokemuksemme muokkaavat aina suhtautumistamme ympäristöön. Myös kouluajan kokemukset, olivat ne sitten luottamusta tai epäluottamusta herättäviä, vaikuttavat ihmisen asenteeseen myös muita instituutioita kohtaan myöhemmin elämässä (Raatikainen, 2012, s. 64). Kuula (2021, s. 71) toteaa, että entisestä opettajasta oppilaalle ja tämän myöhemmälle elämälle merkityksellisen tekee usein juuri opettajan välittäminen ja huomion osoittaminen oppilaalle. Toisaalta myös opettajan osoittama epäarvostus oppilasta kohtaan sekä epäoikeudenmukaisuus jäävät mieleen merkittävänä kokemuksena. Kouluajoilta voi siis jäädä mieleen niin positiivisia kuin negatiivisiakin kokemuksia, ja näiden kokemusten muodostamisessa opettajalla on keskeinen rooli.

Hovila (2004, s. 5) esittelee väitöskirjassaan situaatiotekijän käsitteen, jolla kuvataan henkilön taustaa ja nykytilannetta. Nyky-yhteiskunnan muutostilanteet näkyvät lasten situaatiotekijöissä ja voivat aiheuttaa levottomuutta ja rajojen puutetta sekä sysätä liian suuren vastuun lapselle liian aikaisin (Hovila, 2004, s. 6). Tällöin on tärkeää, että kouluarjessa on opettaja, joka opettaa rajojen asettamista ja vastuunkantamista pikkuhiljaa ja ikätasolle sopivalla tavalla. Luottamuksellinen suhde opettajaan mahdollistaa myös arvokkaan kokemuksen lämpimistä ihmissuhteista sekä tarjoaa oppilaalle turvaa elämässä (Raatikainen, 2012, s. 69). Kuten jo edellä todettiin, tämä on tärkeää etenkin sellaisille oppilaille, joilla ei välttämättä muuten ole elämässään riittävästi turvallisia aikuisia.

Ympäröivät ihmiset ovat tärkeä osa lapsen identiteetin muodostumista. Aikuisen, esimerkiksi opettajan, taholta tuleva hyväksyntä vahvistaa lapsen identiteettiä (Hovila, 2004, s. 42). Lapsen identiteetin kehityksen tukeminen vaatii kuitenkin sen, että opettaja oikeasti kohtaa lapsen ja antaa tälle kasvatuksellista tukea (Hovila, 2004, s. 40). Tämän voidaan ajatella olevan yksi hyvän opettajuuden tekijöistä.

Ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää sille, millainen on hyvä opettaja. Jotkut oppilaat kaipaavat opettajalta enemmän turvaa ja lempeyttä, kun taas toisille opettajan lujuus ja kyky asettaa rajoja ovat hyvän opettajuuden merkkejä. Hyvän opettajuuden määritelmään vaikuttaa myös se, kuka asian määrittelee. Jo 1970-luvulla on tutkittu, että opettajaopiskelijat itse pitivät opettajan tärkeimpänä piirteenä läheisyyttä ja toverillisuutta (Kari, 1977, s. 33–34). Samaiseen tutkimukseen osallistuneet muut kuin opettajaopiskelijat pitivät tärkeimpänä piirteenä turvallisuutta ja lempeyttä (Kari, 1977, s. 33–34). Oppilaan positiivisiin kokemuksiin opettajasta liittyvät useimmiten myös opettajan antama tuki,

luotettavuus ja hyväntahtoisuus (Välimaa, 2020, s. 42). Nämä kaikki ovat piirteitä, jotka ehkä tyypillisimmin liitetään hyvään opettajaan.

Hyvän opettajan kuvaukseen vaikuttaa myös se, kysytäänkö asiaa lapselta, opettajalta itseltään vai esimerkiksi oppilaan vanhemmalta. Kun yhdistetään lasten ja aikuisten näkemykset, voidaan todeta, että hyvällä opettajalla tulee olla sekä kasvatuksellista, relationaalista että pedagogista osaamista (Laukkanen, 2019, 50). Opettajan tulee osata pitää huolta oppilaista ja asettaa rajat, olla oikeudenmukainen ja kiltti sekä huomioida oppilaat. Tämän lisäksi opettajan pitää osata antaa positiivista palautetta ja ennen kaikkea opettaa (Laukkanen, 2019, s. 50). Hyvä opettajuus ei ole ainoastaan sitä, että opettaja on kiltti ja huomioiva, vaan myös rajojen asettaminen ja onnistunut opettaminen ovat yhtä tärkeässä roolissa. Ennen kaikkea hyvä opettaja kohtaa oppilaansa aidosti ja hyväntahtoisesti, tuo luokkaan turvalliset kasvatuskäytänteet ja auttaa oppilasta asettamaan oppimisen tavoitteita ja antaa keinoja niiden saavuttamiseksi (Mäki-Havulinna, 2018, s. 123).

Hyvä opettajuus vaatii ammattitaitoa. Taitava ja oppilaiden mukaan reilu opettaja antaa tukea oppilaille, jotka sitä tarvitsevat, ja tarjoaa oppilaille mahdollisuuksia osoittaa oppimistaan monipuolisesti (Mäki-Havulinna, 2018, s. 125). Tämän mahdollistamiseksi opettajan tulee tuntea oppilaansa. Hyvän opettajan tulee kuunnella oppilaita, keskustella heidän kanssaan ja tuoda opetukseen mukaan oppilaiden mielenkiinnon kohteita (Mäki-Havulinna, 2018, s. 124). Opettajan työssä vaaditaan järjen lisäksi myös tunteita, ja myös lapsen tunteet ovat olennaisessa osassa koulusituaatiossa (Hovila, 2004, s. 60). Opettajan tulisi aina muistaa opettavansa ensisijaisesti lasta, jonka tunnetaidot ja taidot ylipäättään ovat vasta kehittymässä. Opetustyö vaatii empaattisuuteen kykenevää persoonaa (Hovila, 2004, s. 60). Jokainen opettaja osaa varmasti sisällöllisesti opettaa, mutta on opettajan omasta persoonasta kiinni, miten hän kohtaa oppilaansa. Tämän takia opettajuudesta puhutaan usein kutsumusammattina. Oppilaiden henkilökohtaisesta kohtaamisesta on kyse myös asiantuntevassa opetuksessa. Opettajan tulee osata opettaa asiantuntevasti ja pätevästi, mutta tämän lisäksi myös opettaa jokaista oppilasta luokassa oppilasmassan sijaan (Kuula, 2021, s. 72).

Hyvään opettajuuteen on siis monenlaisia näkökulmia, ja hyvä opettaja jää todennäköisesti oppilaan mieleen. Kuten jo aiemmin todettiin, muistot ovat aina henkilökohtaisia ja liittyvät yksilöllisesti koettuun todellisuuteen (Korkiakangas,

2006, s. 126). Tämän vuoksi olisi erityisen tärkeää, että opettaja kohtaisi jokaisen oppilaansa yksilönä ja muodostaisi toimivan suhteen oppilaan kanssa. Opettajan ja oppilaan välinen suhde onkin yksi tärkeimmistä tekijöistä hyvässä opettajuudessa. Siten on tärkeää, että opettaja pystyy olemaan turvallinen ja helposti lähestyttävä aikuinen jokaiselle oppilaalleen.

Raatikaisen (2012, s. 66) tutkimuksessa tutustutaan käsitteeseen pedagoginen suhde, jossa kasvattajan ja kasvatettavan välinen suhde perustuu dialogiin. Toimiva dialogi edellyttää tunteiden ilmaisemista ja suhteen molempien osapuolien halua kohdata toinen omana itsenään avoimesti ja toista kunnioittaen (Raatikainen, 2012, s. 66). Pedagogisen suhteen rakentamisessa opettajalla on samalla mahdollisuus tukea oppilaiden tunnekasvatusta ja vahvistaa myönteisten asenteiden rakentumista myös oppilaiden välisissä suhteissa (Ulmanen, 2017, s. 62).

Opettajan ja oppilaan välisen suhteen muodostumista ja sen ylläpitämistä helpottavat monet teot, jotka vaativat opettajalta usein pitkäjänteisyyttä ja tilannekohtaista hahmottamiskykyä. Eri tutkimuksissa on noussut esille opettajuuteen liittyviä erilaisia toimintatapoja, jotka nähdään oppilaan ja opettajan välisen suhteen rakentumisessa tarpeellisena. Mäki-Havulinna (2018, s. 123–124) nostaa väitöskirjassaan esille näkökulman, jossa opettajan tulisi kiinnittää erityistä huomiota ristiriitatilanteissa toimimiseen. Opettaja tekee tärkeää pohjatyötä ottamalla koulussa tapahtuvat ristiriitatilanteet rauhallisesti, mutta tosissaan samalla kohdatessaan oppilaat yksilöllisesti (Mäki-Havulinna, 2018, s. 124). Koulupäiviin kuuluu runsaasti erilaisia tilanteita. Toisaalta myös ikävämätkin kokemukset ja tilanteet koulupäivien aikana voivat muodostua hyviksi vuorovaikutustilanteiksi tukemaan opettajaoppilassuhdetta.

Myös yhteisiin hetkiin ja keskinäiseen vuorovaikutukseen on tärkeä kiinnittää huomiota. Mäki-Havulinnan (2018, s. 126) mukaan hyvässä opettajaoppilas-vuorovaikutuksessa on kyse siitä, että opettaja käyttää aikaa oppilaiden kanssa käytäviin keskusteluihin. Tämän lisäksi myönteistä suhdetta tukevat toiminnalliset opetusmenetelmät ja yhteistyön tekeminen oppilaiden kanssa.

Jokaisen oppilaan tulisi kokea itsensä huomatuksi ja tärkeäksi. Ulmanen (2017, s. 28) mukaan oppilaan suhdetta opettajaan vahvistaa kokemus opettajan arvostuksesta sekä oikeudenmukaisesta kohtelusta. Tämä myös helpottaa opettajan työtä oppilaiden koulutyön merkityksellisyyden tukemisessa, kun oppilaalla on jo valmiiksi kokemus siitä, että hänen tekemäänsä työtä arvostetaan

(Ulmanen, 2017, s. 50). Tämän toteutuminen ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys. Salmela-Aro (2011, s. 4) tuo ilmi usean oppilaan kokemuksen siitä, että opettajalla on liian vähän aikaa oppilailleen. Tämä voi pahimmillaan lisätä oppilaan koulunkäyntiin liittyviä haasteita, kuten oppimisvaikeuksien kasautumista, sosiaalisia ongelmia ja kielteisiä kokemuksia kouluyhteisön jäsenyydestä (Hovila, 2004, s. 41; Ulmanen, 2017, s. 75). Opettajan ja oppilaan välisessä suhteessa on tärkeää, että oppilas saa riittävästi tarvitsemaansa aikaa ja tukea opettajaltaan.

Opettaja-oppilassuhteessa opettajan kuuluu olla oppilailleen tuki ja turva. Tämä mahdollistaa sen, että oppilas kiinnostuu todennäköisemmin opinnoistaan ja saavuttaa myönteisiä kokemuksia koulumaailmasta. Kokemukset omista opettajista ja kouluympäristöstä muovaavat meitä ja voivat vaikuttaa siihen keitä me olemme. Ei siis ole ihme, että monet lapsuudenaikaiset muistikuvat liittyvät juuri kouluaikeihin (Pihko, 2014, s. 2437).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa tutustutaan aluksi tutkimuksen tutkimustehtävään sekä tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen metodologisia valintoja. Samalla perustellaan, miksi valinnat ovat olleet tämän tutkimuksen kannalta mielekkäät. Luvussa myös tutustutaan tutkimuksen aineistoon. Lopuksi käsitellään aineiston analyysia ja tämän toteuttamista.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sitä, millaisena opettajan merkitys näkyy myöhemmin ihmisen elämässä. Tehtävänä on tutkia ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia ja muistoja kouluajoilta, joiden avulla pyrimme samalla selvittämään sitä, millaisia muistoja ihmisillä on omista opettajistaan ja millaiset tekijät erityisesti ovat opettajissa muistoja herättäneet. Tutkimuksemme tutkimustehtävä koostuu kahdesta tutkimuskysymyksestä:

1. Millaisia muistoja ihmisellä on opettajistaan?
2. Miten opettajan merkitys näkyy myöhemmin ihmisen elämässä?

Tutkimuksen kannalta on huomioitavaa, että tulemme hyödyntämään valmiiksi kerättyä aineistoa, josta kerrotaan lisää luvussa 3.3. Tutkimustehtävämme on rajattu aineiston pohjalta tutkimaan 32 henkilön kirjoituksia merkittävistä opettajamuistoista. Ihmisen oman muistitiedon avulla pyrimme lähestymään tutkimustehtäväämme ja saamaan laadittuihin tutkimuskysymyksiin vastauksia.

3.2 Tutkimuksen metodologisia valintoja

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen yksi erityispiirteistä on syventyminen ihmisten subjektiivisten

kokemusten ja näkemysten ääreen (Juuti & Puusa, 2020, s. 9). Tässä tutkimuksessa tutustutaan ihmisten henkilökohtaisiin muistoihin sekä kokemusmaailmaan heidän tekemiensä kirjoitusten pohjalta. Tehtävänä on tämän pohjalta luoda teoreettisesti mielekäs kuva tutkittavasta ilmiöstä (Juuti & Puusa, 2020, s. 76). Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään samalla saamaan yksityiskohtaista tietoa jostakin ilmiöstä (Juuti & Puusa, 2020, s. 14). Tavoitteena tässä tutkimuksessa on saada mahdollisimman syvällinen käsitys opettajan merkityksestä ihmisen elämässä. Muistojen kautta pyrimme saamaan kokonaisvaltaisesti tietoa niistä tekijöistä, jotka herättävät ihmisissä muistoja omista opettajista vielä jopa monia vuosia myöhemmin.

Laadullisessa lähestymistavassa keskitytään usein yksittäisiin tapauksiin tutkittavien kokemusten näkökulmasta. Eskola & Suoranta (1998, s. 161) osoittavat kuitenkin laadullisen aineiston analyysitapojen moninaisuuden ja sen, miten tuntemus erilaisista analyysitavoista auttaa samalla eteenpäin oman laadullisen aineiston kanssa. Tämän tutkimuksen aineiston lähestymistavaksi on valikoitunut laadullinen sisällönanalyysi, josta kerrotaan lisää luvussa 3.4. Laadullisen tutkimuksen analyysitavat eivät ole kuitenkaan täysin tarkkarajaisia ja ominaista tutkimukselle on analyysitapojen sekoittuminen keskenään (Eskola & Suoranta, 1998, s. 70). Tutkimuksessamme on piirteitä myös narratiivisesta analyysistä, sillä muistot ovat muodoltaan kertomuksellisia kuvauksia menneisyyden tapahtumista. Muistelun aikaväli tuo muistettuun asiaan mukaan tapahtumien kertaamisen, jota seuraa usein asioiden tarinoituminen (Pöysä, 2015, s. 24).

Luvussa 3.1 tuli ilmi, että tutkimuksen aineisto koostuu 32 ihmisen omakohtaisista kokemuksista. Eskolan & Suorannan (1998, s. 18) mukaan laadullinen tutkimus koostuu usein pienestä ja harkinnanvaraisesta joukosta tapauksia, joihin tutkimuksessa keskitytään perusteellisesti. Tällöin laadullisen tutkimuksen aineiston tieteellisyyden kriteeri on määrän sijaan laatu. Valmis aineistomateriaalimme perustuu harkinnanvaraisesti valittujen henkilöiden muistoihin omista merkittävistä opettajakokemuksista. Tällöin tutkimuksemme sisältää tarkoituksenmukaisen aineiston, jolla on vahvat teoreettiset perustukset (Eskola & Suoranta, 1998, s. 18). Tutkimuksen aineistoon perehdytään seuraavassa alaluvussa.

3.3 Tutkimuksen aineiston esittely

Tutkimuksessa hyödynnämme valmista aineistoa, joka löytyy Aila –palvelun sähköisestä Tietoarkistosta. Käyttämämme aineisto on valmis kirjoitusaineisto nimeltään ”Merkittävimmät opettajamuistot”, jonka on laatinut Meri Kuula vuonna 2020 omaa Pro gradu -työtänsä varten.

Saadaksemme aineiston käyttöömme, rekisteröidyimme palveluun yliopiston HAKA-käyttäjätunnuksillamme. Täytimme käyttöluvahakemuksen, jossa kerroimme aineiston käyttötarkoituksesta ja annoimme lisätietoja tutkimuksestamme. Samalla sitouduimme noudattamaan käyttöehtoja, joiden mukaan vastaamme käyttämämme aineiston tarkoituksenmukaisesta käytöstä, tietoturvallisuudesta sekä eettisistä periaatteista. Valmiin tutkimuksemme viitetiedot toimitamme lisäksi Tietoarkiston asiakaspalveluun.

Aikaisemmassa luvussa mainittiin aineiston koostuvan 32 henkilön vapaamuotoisista kirjoituksista, jotka sisältävät muistoja omista opettajista. Aineistonkeruuta varten ihmisiä tavoiteltiin merkittäviin opettajamuistoihin liittyen sosiaalisen median ja viiden eri paikallislehden kautta. Aineiston kuvauksessa annetaan myös ohjeita aineiston käsittelyä varten. Ohjeissa pyydetään pohtimaan opettajan ominaisuuksien ja toimintatapojen pohjalta sitä, miten opettaja on mahdollisesti vaikuttanut kirjoittajan elämään. Tutkimusta tehdessä otamme huomioon aineiston laatijan käsittelyohjeet. Tämän aineiston analyysistä kerromme lisää seuraavassa alaluvussa.

3.4 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmistä. Laadullisessa sisällönanalyysissä keskitytään aineiston muodon ja ulkoasun sijaan erityisesti siihen, mistä asioista aineisto kertoo (Vuori, 2021). Laadullisen tutkimuksen analyysia voidaan jäsentää kahden ryhmän avulla, joista toiselle ryhmälle tyypillistä on analyysia ohjaava teoreettinen tai epistemologinen asemointi, kun taas toiseen ryhmään kuuluvat analyysimuodot, joita lähtökohtaisesti ei ohjaa mikään teoria (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103). Tässä tutkimuksessa hyödynnämme näistä ryhmistä jälkimmäiseen kuuluvaa aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tuomen & Sarajärven (2018, s. 122) mukaan sisällönanalyysillä tavoitellaan aineiston järjestämistä tiiviiseen ja selkeään muotoon sen sisältämää informaatiota kadottamatta. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistoista teoreettinen kokonaisuus, jossa analyysiyksiköt poimitaan aineistosta tutkimustehtävän mukaisesti sen sijaan, että ne olisivat etukäteen harkittuja tai teorian ohjaamia (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122). Analysoimme aineistoamme itse aineistosta käsin, jolloin emme ole etukäteen määritelleet, mikä aineistossa on tärkeää tai mitä me sieltä etsimme. Emme anna aikaisemman tiedon tai teorioiden ohjata tai määritellä analyysiamme, eikä analyysimme nojaa mihinkään tiettyyn teoriaan (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 108). Analyysimme ei siis ole teoriaohjaavaa eikä teorialähtöistä.

Aineiston jäsentämisessä hyödynnämme teemoittelua, jossa on kyse laadullisen aineiston ryhmittelystä eri aiheiden mukaan ja joka mahdollistaa vertailun tiettyjen teemojen esiintymisessä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 105). Poimimme taulukoimalla aineistosta esiin nousevia toistuvia teemoja opettajamuistoihin liittyen ja tiivistämme näiden aineistosta tutkimustehtävämme kannalta olennaisimmat seikat. Tuomi & Sarajärvi (2018, s. 123–125) jäsentävät sisällönanalyysiä kolmen vaiheen, redusoinnin eli pelkistämisen, klusteroinnin eli ryhmittelyn ja abstrahoinnin eli käsitteellistämisen kautta. Hyödynnämme aineiston teemoittelussa abstrahointia eli käsitteellistämistä. Tulosluvussa havainnollistamme teemoittelua aineistoista poimittujen sitaattien avulla. Katkelmat aineistosta havainnollistavat sitä, mihin seikkoihin teemoittelumme perustuu (Juhila, 2021).

Abstrahoinnissa on kyse siitä, että aineistosta poimitaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja tämän tiedon pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 125). Aineistoa analysoidessamme loimme abstrahointia varten taulukon, johon muodostimme aineistossa kirjoittajien käyttämistä kielellisistä ilmaisuista alaluokkia, joista oli löydettävissä yhdistäviä yläluokkia ja näille yläluokille vielä yhteisiä pääluokkia. Taulukossa 1 on esimerkki siitä, miten luokittelimme kirjoittajien kokemuksia opettajistaan eli alaluokkia ja yhdistimme ne yläluokkien kautta yhdeksi pääluokaksi, hyödyiksi myöhemmässä elämässä. Näin luokittelemalla löysimme aineistosta yhteensä viisi pääluokkaa eli teemaa.

TAULUKKO 1. Esimerkki abstrahoinnista

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Rohkaisu tiettyyn ammattiin Rohkaisu unelmien tavoitteluun Kiinnostuksen herättäminen tiettyä alaa kohtaan	Uravalinta	Hyödyt myöhemmässä elämässä
Kielitaito Käsityötaidot Oppi erilaisten ihmisten kohtaamisesta Esiintymistäidot	Opitut elämäntaidot	
Esimerkki haasteiden kohtaamiseen Oikeudentunto	Elämänasenne	
Itseluottamuksen vahvistaminen Itsetunnon kehittäminen Identiteetin tukeminen Oma kasvu	Minäkuva	

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset viiden keskeisimmän teeman kautta, jotka aineistoa abstrahoidessamme nousivat esiin. Keskeisimmiksi teemoiksi muodostuivat hyödyt ja haitat myöhemmässä elämässä, opettajan aiheuttamat tunteet, opettajan persoona sekä opetustyyli. Näiden teemojen kautta pyrimme hahmottelemaan keskeisimpiä ihmisten mieleen jääneitä opettajamuistoja ja opettajan merkitystä ihmisten myöhemmässä elämässä.

4.1 *Hyödyt myöhemmin elämässä*

Aineistosta käy ilmi, että usean kirjoittajan kohdalla omat opettajakokemukset ovat vaikuttaneet elämään myönteisesti. Ovat muistot sitten yksittäisiä hetkiä tai pidempiaikaisempia muistikuvia omista opettajista, ilmenee useista vastauksista opettajan positiivinen vaikutus vastaajan myöhemmässä elämässä.

Aineistossa mainitaan useaan otteeseen opettajan myönteinen vaikutus minäkuvaan sekä ihmisenä kasvuun ja kehittymiseen. Viimeisten vuosikymmenien aikana oppilaan minäkuvan tukemisesta on tehty tavoitteellista: "Jokaisen oppilaan hyvän minäkuvan muodostumista edistetään." (Hallituksen ohjelma, 1999). Myös perusopetuksen opetussuunnitelma perusteissa (2014, s. 17) mainitaan minäkuvan sekä pystyvyyden tunteen ja itsetunnon tärkeys osana oppimiskäsitystä. Oppilaan minäkuvan ja itseluottamuksen vahvistaminen on tärkeä lähtökohta oppilaan tavoitteelliselle oppimiselle. Minäkuvan kehittyminen on yksi neljästä myöhempään elämään vaikuttaneiden hyötyjen alaluokista (ks. TAULUKKO 1). Vastaajien myönteisissä kokemuksissa korostuu opettajan rooli minäkuvan ja itseluottamuksen tukijana opettajaoppilassuhteessa. Muistoissa keskitytään erityisesti opettajan sanoihin ja tekoihin, joiden uskotaan vaikuttaneen itsetunnon- ja luottamuksen vahvistumiseen.

"-- uskon, että hänellä oli suuri vaikutus siihen millainen ihminen minusta on muovautunut." (Vastaus 16)

“Uskon kuitenkin opettajan vaikuttaneen tämän lisäksi myös runsaasti omaan kokemukseeni minäpystyvyydestä ja antanut itsevarmuutta siihen, että pystyn oppimaan mitä tahansa, jos vain tahtoa on.” (Vastaus 19)

Luottaminen itseensä korostuu myös vastauksissa, joissa opettaja on selkeästi vaikuttanut opittuihin taitoihin. Näissä muistoissa opettaja toiminnallaan on pystynyt luomaan oppimisympäristön, joka on tukenut oppilaan kehittymistä. Samalla se on luonut uskoa omasta osaamisesta omien mielenkiinnon kohteidensa parissa. Tämän myötä ihmiset ovat löytäneet elämälleen uusia merkityksiä. Näille opettajamuistoille on myös tyypillistä, että opitut elämäntaidot ovat vielä vuosia myöhemminkin osana vastaajien elämää.

“Muistan hänet myös siitä että hän opetti minua kuinka kudotaan villasukka. Ja hänen opeillaan sukkia neulotaan edelleen.” (Vastaus 4)

“Nämä opit olen kantanut mukani ja nyt opiskelen myös yliopistossa.” (Vastaus 16)

Kokemukset omasta opettajasta voivat vaikuttaa elämän suuntaan ja valintoihin. Koulu on lapsuuden tärkeä kehitysympäristö, joka toimii parhaillaan mahdollisuuksien ja tulevaisuuden suunnitelmien sekä suuntautumisten keskeisenä muovaajana (Salmela-Aro, 2011, s. 3). Opettaja on oleellinen osa koulukontekstia ja näin ollen myös merkittävä aikuinen lapsuudessa ja nuoruudessa. Aineiston perusteella voi todeta, että myönteinen kuva opettajasta ja hänen toimintatavoistaan voi vaikuttaa siihen, millaisena ihminen näkee itsensä tulevaisuudessa. Merkittävissä opettajamuistoissa korostuu erityisesti opettajan vaikutus ihmisten uravalintoihin. Parhaillaan opettaja vaikuttaa omien vahvuuksien löytämiseen tai vastaavasti herättää esimerkiksi kiinnostusta tiettyä oppiainetta kohtaan, mikä lisää kiinnostusta jotakin alaa tai ammattia kohtaan.

“Minun elämäni hän vaikutti siten, että lukion jälkeen hakeuduin opiskelemaan yleistä kirjallisuustiedettä Turun yliopistoon.” (Vastaus 6)

“Olen kirjoittanut ala-asteella päiväkirjaani, että minusta tulee opettaja. Perusteluina olen maininnut oman opettajani, jonka ansioista opettajan työ vaikutti aina niin mukavalta ja ihanalta.” (Vastaus 20)

Opettajamuistoihin lukeutuu myös hyötyjen alaluokkana elämänasenne. Osalle opettaja näyttäytyy kouluaikoina esimerkkinä ja esikuvana, joka vaikuttaa usean vastaajaan omaan kokemukseen siitä, miten suhtautua elämään, itsen tai muihin ympärillä oleviin ihmisiin.

“Tuon opettajan asenne, sanat, katseet ja hyväksyntä, ne ovat kantaneet jossakin sisimmässäni minua läpi elämän.” (Vastaus 13)

“-- ja pitänyt mielessäni kemianmaikkani asenteen. Jokainen on hyvä jossain --” (Vastaus 24)

Aineistosta käy ilmi, että muistot opettajista keskittyvät merkittävästi hyötyihin ja miten ne näyttäytyvät vielä myöhemmin ihmisen elämässä. Aineiston perusteella opettajamuistojen keskeisimmät hyödyt myöhemmin elämässä ovat siis vaikutukset minäkuvaan, opittuihin taitoihin, elämän valintoihin kuten uravalintaan sekä elämänasenteeseen. Näitä muistoja yhdistää myönteiset kokemukset opettajista. Opettaja nähdään merkittävänä aikuisena osana lapsuutta ja tärkeänä osana ihmisenä kasvua ja kehitystä.

4.2 Haitat myöhemmin elämässä

Aineiston perusteella mieleen jääneet opettajan toiminnan vaikutukset ihmisten elämään ovat pääosin positiivisia, mutta joistakin kirjoitelmista nousee esiin myös opettajan toiminnan negatiivinen vaikutus myöhempään elämään. Osalle kirjoittajista on jäänyt vain yleisesti huono muisto omasta opettajasta ja kouluajoista, kun taas osa kirjoittajista puhuu jopa traumatisoitumisesta. Myös tällaiset huonot muistot voivat siis jäädä ihmisen mieleen vuosikymmeniksi.

Opettajan hyväksynnällä ja arvostuksella on suuri merkitys lapsen identiteetin muodostumiselle (Hovila, 2004, s. 42). Vastaavasti myös hyväksynnän puute ja lapsen vähättely voi vaikuttaa negatiivisesti lapsen minäkuvan kehittymiseen. Aineistosta käy ilmi se, kuinka opettajan toiminnan aiheuttamat haitat myöhemmin elämässä kohdistuvat usein nimenomaan ihmisen minäkuvaan ja minäpystyvyyteen. Yksittäinenkin opettajalta saatu vähättelevä kommentti voi jäädä mieleen pitkäksi aikaa ja vaikuttaa ihmisen käsitykseen itsestään ja kyvyistään vielä aikuisenakin.

“Sain kuulla opettajalta olevani kömpelö, ja että silmäni ja käteni eivät tee tarpeeksi yhteistyötä. Nämä kommentit ovat jääneet minulla vahvasti mieleen, sillä muistan vielä lukioaikana ajatelleeni, että en osaa tehdä käsilläni mitään.” (Vastaus 21)

“Tällainen vaikutus oli kuvaamataidon opettajani tokaisulla: "Kyllä se sinä osait vielä nelosluokalla piirtää, mutta sille tasolle sitten jätin." En ole pyrkinyt kovasti visuaalisesti sittemmin itseäni ilmaisemaan.” (Vastaus 31)

Pahimmillaan opettajan toiminta on voinut saada oppilaan jopa traumatisoitumaan tai katkeroitumaan, ja opettajamuistoja on kuvailtu jopa kipeiksi. Tällöin taustalla on ollut opettajan toiminta, joka on usein aiheuttanut voimakkaita tunteita ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Näitä opettajan aiheuttamia tunnekokemuksia käsittelemme tarkemmin seuraavassa alaluvussa omana teemanaan. Toisaalta jotkut ihmiset ovat myös osanneet kääntää ikävät opettajamuistot voimavaroikseen. Tällöin on kyse muistoille annetun merkityksen muuttumisesta (Arola, 2015, s. 3). Ihminen on siis voinut oppia myös ikävistä opettajakokemuksista ja hyödyntää näitä identiteettinsä rakentamisessa.

“Minun vakavasti edelleen traumatisoiva opettajamuistoni pohjautuu silloisen Orimattilan kansalaiskoulun urheilutunnille jossa "Opettaja" pisti pojat saliin ja pyöritti paksua lehmänkettinkiä ja totesi, jos et hyppää, murtukoon nilkat.” (Vastaus 18)

“-- koen, että kokemus sekä hyvin oikeudenmukaisesta että hyvin epäoikeudenmukaisesta opettajasta on olennaisesti vaikuttanut siihen, että minusta alkoi kasvaa juuri tällainen kuin olen nyt.” (Vastaus 32)

Opettajan toiminnan aiheuttamat haitat myöhemmässä elämässä kohdistuvat siis monesti ihmisen käsitykseen itsestään. Opettaja voi sanoillaan tai toiminnallaan jättää oppilaalleen kipeänkin muistijäljen ja heikentää tämän itseluottamusta. Toisaalta opettajan ikävä toiminta tai kommentit voivat myös auttaa oppilasta itsensä kehittämisessä. Lapsi voi opettajan epäoikeudenmukaisuuden myötä kehittää omaa oikeudentajuaan, jolloin ikävillä kokemuksilla ei välttämättä suoraan ole negatiivinen vaikutus myöhempään elämään.

4.3 Opettajan aiheuttamat tunteet

Suurena teemana aineistosta nousee esiin myös opettajan aiheuttamat tunteet. Tämä teema on osittain sidoksissa myös muihin teemoihin, mutta tarkastelemme sitä kuitenkin omana teemanaan sen merkittävyuden vuoksi. Opettajan tulisi aina oppimistilanteessa kohdata jokainen oppilaansa, ja oppilaiden kohtaaminen saa väistämättä oppilaan tunteet ja ajatukset heräämään (Hovila, 2004, s. 29.) Aineistosta nousee esiin monenlaisia opettajan aikaansaamia tunteita, sekä positiivisia että negatiivisia.

Monelle ihmiselle on jäänyt opettajasta ja kouluajoista onnelliset ja lämpimät muistot. Toisaalta myös kouluajan onnellisuus ja turvallisen opettajan

hyvästeleminen alakoulun päättyessä on saattanut aiheuttaa haikeutta. Opettaja on myös toiminnallaan vaikuttanut oppilaan tunteiden muuttumiseen. Ihmiset muistavat vielä aikuisiälläänkin sen, kuinka opettaja on saanut heidän mielialansa kohenemaan jollakin tietyllä oppitunnilla. Toisaalta taas oppilas on saattanut tuntea olonsa araksi ja epävarmaksi, mutta opettajan toiminnan myötä itsevarmuus on kasvanut. Vaikka näiden voisi ajatella olevan pieniä ja arkisia asioita, ovat ne kuitenkin jääneet vahvasti ihmisten mieleen.

“Olen usein muistellut molempia opettajia lämmöllä.” (Vastaus 1)

“Itselleni jäi todella onnelliset muistot ala-asteelta osittain juuri opettajan tähden ja olikin todella haikeaa hyvästellä hänet lähtiessämme yläasteelle.” (Vastaus 7)

“Hänen uskonsa ja kannustuksensa sai minut hyväksymään arkuuteni ja punastumiseni, joista huolimatta esiintyminen onnistuisi hyvin. Hyvin se sujuikin ja itsevarmuus yleisön edessä kasvoi.” (Vastaus 11)

“Tunnilla tuli myös itse hyvälle tuulelle kun tarinat lumosivat kuulijan.” (Vastaus 12)

Ihmisten mieleen on jäänyt myös opettajan aikaansaamat vahvat, kielteiset tunteet. Opettaja on saattanut saada oppilaan tuntemaan olonsa tyhmäksi tai jopa itkemään. Aineistosta nousee esiin myös epäoikeudenmukaisuuden kokemukset, joita opettaja on toiminnallaan aiheuttanut. Joidenkin mieleen on jäänyt jopa pelko, jota on tunnettu opettajaa kohtaan. Tällaiset kielteiset tunnemuistot voivat aiheuttaa katkeruuden tunteita vielä aikuisenakin. Tässä näkyy se, miten kouluajan kokemukset vaikuttavat ihmisen asenteisiin myöhemmin elämässä (Raatikainen, 2012, s. 64).

“Ajattelin olenko minä niin paljon tyhmempi kuin muut.” (Vastaus 2)

“Lähdin itkua tuhertaen juoksemaan kesken koulupäivän kotiin. -Saman tien pelonsekaisin tuntein takaisin kouluun ja onnistuihan se Egyptin sanominen. Mutta yhä edelleen tunnen katkeruutta tuota naisopettajaa kohtaan.” (Vastaus 3)

“Häntä kunnioitettiin, ja ehkä jopa pelättiin.” (Vastaus 4)

“Epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia mahtui kahteen vuoteen runsaasti.” (Vastaus 8)

Ihmisten mieleen on jäänyt kouluajoilta ja nimenomaan opettajan toiminnasta sekä hyviä että huonoja muistoja. Oma opettajaa saatetaan

muistella lämmöllä, jopa haikeudella, tai toisaalta katkerana. Aineistosta nousi kuitenkin lähes jokaisen kertomuksen kohdalla esiin jokin tunnekokemus, eli lapsuuden tunnekokemukset jäivät siis vahvasti muistiin.

4.4 Opettajan persoona

Yhtenä pääluokkana aineistosta nousee esille myös opettajan persoona. Aineistossa omaa opettajaa ja hänen persoonaansa kuvaillaan useaan otteeseen. Tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä todettiin aikaisemmin se, ettei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää sille, millainen on oikeanlainen tai hyvä opettaja. Mäki-Havulinnan (2018, s. 65) mukaan erilaisilla opettajapersoonilla on omat kykynsä saada oppilaista eri asioita irti. Sellainen opettajan luonteenpiirre tai ominaisuus, joka toiselle tekee opettajasta erityisen, voi toiselle näyttäytyä jopa vastenmielisenä tai kielteisenä piirteenä. Tämä tulee ilmi myös aineistossa, jossa omia opettajia kuvaillaan eri tavoin. Toisaalta aineistoa analysoidessa pystymme erottamaan aineistosta esiin nousseita opettajan persoonaan keskeisimpiä piirteitä, jotka luokittelemme yläluokiksi. Nämä piirteet ovat huolehtivaisuus, huumorintaju, lempeys ja kyky riittävän auktoriteetin saavuttamiseen. Muistikuvia yhdistää erityisesti arvostus ja kiitollisuus näitä opettajia kohtaan. Voi todeta, että aineistossa nousseet muistot opettajan persoonasta ovat hyvinkin myönteisiä.

Aineiston perusteella osalle vastaajista on jäänyt erityisesti mieleen huolehtivainen ja välittävä opettaja. On tärkeää, että opettajalla on riittävästi aikaa jokaiselle oppilaalleen. Turvallisen ja huolehtivaisen opettajan rooli korostuu erityisesti nykyisessä koulumaailmassa, jota leimaa jatkuva alituinen kiireen tuntu (Salmela-Aro, 2011, s. 4). Toisaalta huolehtivaisen opettajan merkitys korostuu jo kirjoittajien opettajamuistoissa, jotka ovat jopa useiden vuosikymmenien takaa. Osalle vastaajista on jäänyt erityisesti mieleen opettajan aito ja tasavertainen kohtelu ja kiinnostus jokaista oppilastansa kohtaan.

“Opettaja oli sydämellinen ja hänestä huokui selkeästi se, että hän välitti meistä oppilaista.” (Vastaus 7)

“-- hän otti kaikki oppilaansa huomioon.” (Vastaus 10)

Huolehtivaisuuden lisäksi muistoissa nousee usein esille opettajan lempeys ja ystävällisyys. Toisaalta mieleen jää usein myös sellainen opettaja, jolla on vahva ja ammattitaitoinen ote työhönsä sekä riittävän auktoriteetin saavuttamiseen. Teoreettisessa viitekehyksessä esiin nousseet käsitykset hyvästä opettajasta nousevat myös esille aineistossa vastaajien kuvaillessaan heille merkityksellisiä opettajia.

“Jotenkin hän onnistui olemaan yhtä aikaa kunnioitusta herättävä auktoriteetti ja silti lempeä ja turvallinen hahmo.” (Vastaus 32)

“Opettajani oli tiukka -- kumminkin todella ystävällinen.” (Vastaus 29)

Viimeisenä alaluokkana opettajan persoonasta nousee esille huumorintajuisuus. Aineistoa tarkasteltaessa ilmenee, että rentous sekä huumorintajuisuus ovat monien vastaajien mielestä mielekkäitä ominaisuuksia opettajalle. Opettaja, joka uskaltaa heittäytyä ja asettua mukaan hauskoihin tilanteisiin, on jäänyt muistelijoiden mieleen.

“Opettaja oli huumorintajuinen, mukaansa tempaava --” (Vastaus 10)

“Opettajalla oli aina huumoria mukana eikä hän epäröinyt pitää itseään välillä naurunalaisena.” (Vastaus 29)

Opettajia kuvaillaan aineistossa useilla eri adjektiiveilla. On kuitenkin tiettyjä piirteitä, jotka jäävät erityisesti opettajista mieleen. Aineistoa tarkasteltaessa huomaa opettajan persoonaan liittyvien muistojen olevan myönteisiä. Opettajan persoonaan liittyvät myönteiset piirteet liitetään usein myös käsitykseen siitä, millainen on hyvä opettaja. Persoonalla on siis keskeinen merkitys osana opettajan työtä, mutta kuten aikaisemmin tutkimuksessa todettiin, ei ole olemassa vain yhtä ja oikeaa opettajatyyppeä. Ihmisillä on myös hyvinkin erilaisia muistikuvia opettajien tavoista ja toiminnasta. Aineistossa nousee esille myös opettajan persoonallisten piirteiden lisäksi opettajan tapa opettaa, jotka voidaan nähdä hyvinkin vahvasti sidoksissa toisiinsa. Muistoja opettajan opetustyylistä tarkastellaan seuraavassa alaluvussa.

4.5 Opetustyyli

Viides aineistossa useasti esiin nouseva teema on opettajan tyyli opettaa. Aineiston perusteella opettajan tapa opettaa heijastuu myös usein siihen, miten hyvin oppilas kokee oppineensa. Aineistosta nousee hieman useammin esiin negatiivisia kuin positiivisia muistoja opettajan opetustyyliin liittyen. Toisaalta kirjoituksista nousee esiin myös hyviä muistoja liittyen erityisesti ammattitaitoiseen ja mielenkiintoiseen opetukseen.

Opettajan tulee osata asettaa rajat, mutta olla myös oikeudenmukainen sekä huomioida oppilaansa (Laukkanen, 2019, s. 50). Aineistossa korostuu hyvää opetusta kuvailtaessa se, kuinka opetus on ollut samaan aikaan tiukkaa mutta lempeää sekä johdonmukaista. Opettajan pitää vaatia oppilailta, mutta osata myös palkita heidän onnistumisiaan. Hyvässä opetuksessa tulee myös olla sopivassa suhteessa pätevyyttä ja huumorintajua.

“Tiukka mutta lempeä ja johdonmukainen opetus --” (Vastaus 1)

“Hän vaati sekä palkitsi --” (Vastaus 4)

“Hänen opetuksensa oli ammattitaitoista ja hän oli pätevä pitämään kuria.” (Vastaus 29)

“-- opetustyyliillään toi happea ja hauskuutta opiskeluarkeen.” (Vastaus 31)

Mäki-Havulinna (2018, s. 125) mukaan hyvän opettajan tulee tarjota oppilailleen heidän tarvitsemaansa tukea ja vaihtoehtoisia tapoja osoittaa osaamistaan. On myös tärkeää, että opettaja huomioi opetuksessaan oppilaiden mielipiteet ja mielenkiinnonkohteet. Myös nämä seikat nousevat esiin aineistossa. Kun opettaja on tehnyt oppimisesta mielenkiintoista ja tarjonnut erilaisia lähestymistapoja opiskeltavaan asiaan, on se lisännyt oppilaiden motivaatiota oppia ja jäänyt myös mieleen positiivisena kokemuksena. Aineiston perusteella ihmisten mieleen on jäänyt myös se, jos opettaja on onnistunut huomioimaan heidät yksilöinä.

“Hän tarjosi useita erilaisia tapoja lähestyä psykologian aiheita ja usein antoi myös vaihtoehtoja toteuttaa tehtävät itselle sopivimmalla tavalla.” (Vastaus 19)

“Opettajani mahtavan opetustyylin ja asenteen ansiosta matikantunnit oli kivoja ja jaksoin keskittyä ja oppia!” (Vastaus 30)

“Meitä oli pieni ryhmä, joten yksilöllinen opetus tästäkin syystä oli mahdollista ja jokainen sai huomiota sekä vastaukset mieltä askarruttaviin kysymyksiin.” (Vastaus 28)

Opetustyylin teeman kohdalla aineistosta nousee kuitenkin erityisesti esiin negatiiviset muistot opettajan opetustyyliin liittyen. Negatiivisiin muistoihin liittyy erityisesti opettajan rankaiseva ja epäreilu toiminta. Opettaja on saattanut opetuksessaan keskittyä vain moitteisiin ja jopa pilkata tai nöyryyttää oppilaita. Useammassa kirjoituksessa nousee myös esiin se, kuinka opettaja on suosinut joitakin oppilaita. Henkilökohtainen nöyryytys ja epäreiluuden kokemukset jäävät selvästi ihmisten mieleen.

“Punaisella kuulakärkikynällä kirjoitettu kommentti aineeseeni ja sen jälkeen tyrmäävä arvosana: kuusi ja puoli. Yhtään plussaa ei aineen marginaalista löydy.” (Vastaus 6)

“Oppilaiden sättiminen ja häpäiseminen luokan edessä oli yksi hänen tavoistaan kasvattaa.” (Vastaus 8)

“Opettajallani oli selkeät omat suosikkinsa, joita hän usein korosti puheissaan, sekä oppilaat, joista hän ei niin välittänyt.” (Vastaus 21)

Aineistoa tarkasteltaessa opettajan opetustyyliin liittyvien muistojen kohdalla korostuu hieman enemmän negatiiviset muistot. Ihmisten mieleen on jäänyt erityisesti epäreiluuden kokemukset ja opettajan pilkkaavat kommentit. Toisaalta taas myös huumorintajuiset ja taitavat opettajat ovat jääneet mieleen. Positiivisena kokemuksena useamman ihmisen mieleen on jäänyt myös se, jos opettaja on onnistunut yksilöimään oppilaat.

5 POHDINTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, millaisia muistoja ihmisillä on opettajistaan, ja miten opettajan merkitys näkyy myöhemmin ihmisen elämässä. Tässä luvussa tiivistetään tutkimuksen tulokset ja pohditaan keskeisimpiä tuloksia aikaisempaan teoriaan sekä laadullisen aineiston ominaisuuksiin peilaten. Lisäksi tässä luvussa pohditaan tutkimuksen luotettavuutta, uskottavuutta ja eettisyyttä. Lopuksi esitellään jatkotutkimusideoita aiheeseen liittyen.

5.1 Tutkimuksen johtopäätökset

Ensimmäinen tutkimuskysymys keskittyi ihmisten opettajamuistojen laatuun, kun taas toinen tutkimuskysymys pyrki selvittämään opettajamuistojen merkitystä ihmisen myöhemmässä elämässä. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että ihmisillä on keskenään hyvin erilaisia opettajamuistoja, mutta muistoista on toisaalta löydettävissä myös yhteneviä piirteitä. Tulosten perusteella opettajalla on myös ollut edes jonkinlainen vaikutus suurimman osan muistoistaan kirjoittaneen myöhempään elämään.

Ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus ovat tyypillisiä piirteitä kvalitatiivisessa aineistossa (Alasuutari, 2011, s. 84). Tämän tutkimuksen aineistoa tarkasteltaessa kävi ilmi erityisesti se, miten eri asiat ihmisten mieleen jäävät eli miten subjektiivisia muistot lopulta ovat. Ihmisille on jäänyt opettajan persoonasta mieleen esimerkiksi vahva auktoriteetti. Toisille tämä vahva auktoriteetti liittyy muistoon mukavasta ja lempeästä opettajasta, kun taas toisille muistoon pelottavasta opettajasta.

Koska jokainen yksilö on ainutkertainen, erojen löytyminen ihmisten välillä laadullisessa analyysissä on luonnollista ja myös tärkeää (Alasuutari, 2011, s. 43). Toisaalta Alasuutari (2011, s. 43) muistuttaa, että liiallinen erotteluiden tekeminen ja tyypittelykään ei ole laadullisessa analyysissä mielekästä, koska laajan ilmiön hahmottaminen on tällöin vaikeampaa. Löysimme ihmisten

opettajamuistoista viisi yhdistävää teemaa, jotka toistuivat lähes jokaisen muistoistaan kirjoittaneen kertomuksissa. Ihmisten mieleen olivat jääneet vahvimmin opettajalta saadut hyödyt myöhemmässä elämässä, ja vastaavasti myös opettajan toiminnan negatiivinen vaikutus myöhempään elämään. Myös opettajan aiheuttamat tunteet ja opettajan persoonan kuvailu toistuivat muistoista kerrottaessa. Monelle oli myös jäänyt mieleen opettajan tyyli opettaa, oli se sitten hyvä tai huono.

Tutkimuksemme perusteella opettajan merkitys ihmisen myöhemmässä elämässä vaihtelee yksilöiden välillä. Voidaan kuitenkin todeta, että aineistomme perusteella opettajalla on ollut jonkinasteinen merkitys valtaosan myöhemmässä elämässä. Tämä merkitys on ollut useammin positiivinen kuin negatiivinen. Löysimme siis aineistostamme enemmän myöhempään elämään liittyviä hyötyjä kuin haittoja, mitä voidaan pitää positiivisena tuloksena.

Opettajan aiheuttamista tunteista kertoessaan ihmiset muistivat sekä ilon ja onnen tunteita että surua ja pelkoakin. Opettajan persoonaa muistellessaan ihmisten kertomuksista puolestaan nousi esille lähinnä positiiviset piirteet, kuten opettajan turvallisuus ja lempeys. Opettajan opetustyyliin liittyen nousi kuitenkin esille enemmän negatiivisia kuin positiivisia muistoja, minkä perusteella voidaan todeta, että ihmisille jää herkemmin mieleen epäoikeudenmukainen ja ankara opetustyyli.

Tutkimustuloksemme tukevat myös aikaisempaa teoriaa aiheeseen liittyen. Ihmisten muistoista nousi toistuvasti esiin esimerkiksi hyvään opettajuuteen tutkimuksissa liitetyt piirteet sekä opettajan ja oppilaan välinen suhde ja vuorovaikutus. Aineiston perusteella voitiin todeta myös se, että mieleenpainuvien muistojen taustalla ei välttämättä tarvitse olla kovin ihmeellisiä tapahtumia. Myös opettajan yksittäiset kommentit ja oppitunnit jäivät ihmisten mieleen, niin hyvässä kuin pahassa. Pienillä teoilla voi siis olla yllättävän suuri merkitys.

5.2 Tutkimuksen luotettavuuden, uskottavuuden ja eettisyyden arviointia

Juuti & Puusa (2020, s. 175) kiteyttävät laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin kolmeen käsitteeseen, jotka ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Vaikka käsitteet kytkeytyvät vahvasti toisiinsa, jokaisella niistä on

osuutensa osana myös tätä tutkimusta. Luotettavuuden arviointia käsitellään tässä alaluvussa näiden käsitteiden avulla.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa tutkimuksen jokainen tutkimusvaihe on tärkeä. Luotettavuus tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa käytetyt lähestymistavat ja menetelmät ovat tarkoituksenmukaisia tutkimuskysymyksien ja tutkimuksen toteuttamiseksi (Juuti & Puusa, 2020, s. 175). Luotettavuuden kriteerinä tutkimuksessa on tutkija itse ollessaan tutkimuksen merkittävä tutkimusväline (Eskola & Suoranta, 1998, s. 211). Tässä tutkimuksessa olemme ottaneet huomioon sen, että myös meillä on ollut omia ennako-oletuksia ja ajatuksia tutkimuksen aineistosta saatavia vastauksia kohtaan. Tämä toisaalta kertoo mielenkiinnosta tutkimuksen aihetta kohtaan, mutta myös omista merkittävistä opettajamuistoista ja kokemuksista. Tutkimuksen aineiston analyysissä olemme kuitenkin pyrkineet tarkastelemaan ja tulkitsemaan tuloksia mahdollisimman objektiivisesti samalla kunnioittaen valmista kirjoitusaineistoa ja siinä esiintyvien henkilöiden omia muistikuvia. Tästä huolimatta olemme hyväksyneet sen, että laadullisella tutkimuksella täydellisen objektiivisuuden saavuttaminen on mahdotonta. Tutkimuksessa tehdyt valinnat ja ratkaisut perustuvat viime kädessä aina kirjoittajien omaan subjektiivisuuteen (Juuti & Puusa, 2020, s. 189). Laadullisessa tutkimuksessa on siksi tärkeää ilmaista ja perustella valintoja läpi tutkimusprosessin, jotta saisimme ajattelun mahdollisimman läpinäkyväksi. Tätä olemme pyrkineet noudattamaan perustelemalla valintamme selostuksineen tutkimuksen eri vaiheissa.

Juuti & Puusa (2020, s. 145) toteavat tyypillisen laadullisen aineiston olevan runsas sekä vivahteikas. Tämä voi olla samanaikaisesti sekä haaste, mutta myös mahdollisuus vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Aineiston merkittävyys ja riittävyys sekä analyysin kattavuus, arvioitavuus ja toistettavuus ovat keskeisiä kvalitatiivisen tutkimuksen arviointiperusteita. Perusteiden toteutuminen vaatii esimerkiksi vankkaa tietopohjaa omaa aineistoa kohtaan, tarkoituksenmukaisten tulkintojen tekemistä aineiston pohjalta sekä oman päättelyn esilletuomista (Eskola & Suoranta, 1998, s. 215–217; Pietilä, 1990, s. 95). Käyttämämme analyysimenetelmä oli sisällönanalyysi. Eskola & Suoranta (1998, s. 181) huomauttavat, että teemoittelun avulla aineistosta esiin nousseet sitaatit eivät välttämättä riitä tarpeeksi syvällisen analyysin toteutumiseen sekä kattaviin johtopäätöksiin. Tiedostamme, että teorian ja empirian käytön pitää olla todella sujuvaa päästäksemme haluttuun lopputulokseen. On siis mahdollista, että

emme ole päässeet riittävän syvällisiin tulkintoihin ja johtopäätöksiin tässä tutkimuksessa.

Uskottavuus tutkimuksen luotettavuuden kriteerinä viittaa siihen, vastaavatko tutkimuksessa tehdyt tulkinnat ja johtopäätökset totuutta ja ovatko ne hyväksyttäviä (Juuti & Puusa, 2020, s. 175). Uskottavuutta arvioidessa on tärkeää ottaa huomioon tutkimuksen aineisto ja siihen osallistuneiden ihmisten omat käsitykset. Peruslähtökohtana ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa on tutkittavien henkilöiden luottamus tutkimuksen tekijöihin (TENK, 2019, s. 8). Vaikka tutkimuksen aineisto ei ole alun perin tätä tutkimusta varten laadittu, kunnioitamme ja otamme huomioon jokaisen vastaajan henkilökohtaiset muistot sellaisinaan. Portellin (2006, s. 49) mukaan ihmisten muisteluita sisältävissä tutkimuksissa onkin vältettävä muistojen kyseenalaistamista, koska ne perustuvat aina kirjoittajan omakohtaisiin kokemuksiin tietyssä kontekstissa.

Tutkimuksessamme olemme kiinnittäneet huomiota myös hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen (HTK) (TENK, 2023, s. 11). Sen nojalla olemme viitanneet muiden tutkijoiden tekemiin julkaisuihin sekä aikaisempiin tutkimustuloksiin tarkoituksenmukaisesti sekä niitä peittelemättä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 150–151). Uskottavuutta arvioitaessa käsitteellä ”vahvistavuus” tarkoitetaan tutkimuksessa tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten saamaa tukea toisista vastaavaa asiaa tarkastelleista tutkimuksista (Eskola & Suoranta, 1998, s. 213). Tämä tulee ilmi myös tässä tutkimuksessa, jossa aineiston pohjalta tehdyt johtopäätökset ovat liittyneet tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä esiin tulleisiin tulkintoihin hyvästä opettajuudesta sekä opettajan merkityksestä ihmisen elämässä. Uskottavuuden tarkastelussa tämä lisää samalla tutkimuksen luotettavuutta.

Kuten laadullisessa tutkimuksessa on tapana, myös tässä tutkimuksessa tutkittavien oma näkökulma on keskeinen (Eskola & Suoranta, 1998, s. 16). Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019, s. 4) on määritellyt ja laatinut ohjeet ihmistä koskevan tutkimustiedon eettisistä periaatteista ja niiden toteutumisesta Suomessa. Vaikka tässä tutkimuksessa käytössä on valmis aineisto, eettisten periaatteiden huomiointi on edelleen tärkeä osa tutkimusprosessia. Käyttämämme valmis aineisto ei sisällä henkilöiden nimiä tai muuta materiaalia, joka vaikuttaisi yksityisyyden suojaan heikentävästi. Kirjoituksissa esiintyneet nimet on aiemmin korvattu peitenimillä. Aineiston saimme tutkimusta varten ainoastaan omaan käyttöön, joten olemme omalta osaltamme myös huolehtineet

tietosuojasta sekä aineiston tarkoituksenmukaisesta käytöstä. Luvussa 3.3 tuli ilmi, että tämän tutkimuksen viitetiedot lähetämme Ailan Tietoarkistoon. Tämä puolestaan viestii tutkimuksen avoimuudesta, joka on yksi tutkimuksen eettisistä peruseriaatteista (TENK, 2019, s. 13).

5.3 Jatkotutkimusideat

Tämä tutkimus tuotti kattavasti tietoa siitä, millaiset tekijät opettajassa jäävät ihmisten mieleen, ja millainen merkitys opettajalla on ihmisen myöhemmälle elämälle. Jatkotutkimusta voi tehdä esimerkiksi siihen liittyen, miten hyvin opettajat itse tiedostavat merkityksensä opettamiensa lasten elämässä. Toisaalta tarkempaa tutkimusta voisi tehdä myös löytämiimme teemoihin liittyen. Esimerkiksi opettajan merkitystä lapsen identiteetin rakentamisessa voisi tutkia tarkemmin.

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin kaiken ikäisiltä ihmisiltä, ja vastaajia olikin 20-vuotiaista aina 70-vuotiaisiin asti. Vastaajat olivat käyneet koulunsa hyvin eri aikakausina, mikä varmasti on vaikuttanut heidän kokemuksiinsa. Tutkimustamme voisi tarkentaa esimerkiksi kohdentamalla tutkimuksen tietyn ikäiseen väestöön, jolloin saisimme laajemmin tietoa eri vuosikymmeninä koulunsa käyneiden ihmisten kokemuksista. Toisaalta tämän tutkimuksen aineiston keruussa oli myös tavoiteltu nimenomaan ihmisiä, joilla on merkittäviä opettajamuistoja. Tutkimusta voisi tehdä myös siihen liittyen, kuinka monella ihmisellä ylipäätään on merkittäviä opettajamuistoja.

Tässä tutkimuksessa keskiössä oli nimenomaan opettajan rooli koulumuistoissa. Koulumuistoihin liittyen voi tutkia myös muita koulukontekstiin liittyviä asioita, kuten luokkatovereiden merkitystä. Ylipäätään ihmisten muistojen merkitystä esimerkiksi identiteetin muodostumisessa voi tutkia lisää.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (2012). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Carlson, S. (2014). Miten muisti on selitettävissä? *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 130(24), 2431–2434.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo12003>
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Hovila, H. (2004). *Opettajan ja oppilaan kohtaaminen koulusituaatiossa*. [Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto].
<https://urn.fi/urn:isbn:951-44-6073-1>
- Hyvärinen, M. (2014). Muisti, kertomus ja kerronnallisuus. Teoksessa J. Hakkarainen, M. Hartimo & J. Virta (toim.), *Muisti* (s. 31–41). Tampere: Tampere University Press.
- Juhila, K. (2021). Teemoittelu. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>> [Viitattu 19.11.2024].
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020). Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa, P. Juuti & I. Aaltio (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 9–19). Helsinki: Gaudeamus.
- Kangaspuro, M. (2013). Muisti ja unohdus. *Idäntutkimus* 20(4), 1–2.
<https://journal.fi/idantutkimus/issue/view/5479>
- Kari, J. (1977). *Kouluviihtyvyys ja opettajan rooli*. Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja.
- Korkiakangas, P. (2006). Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa O. Fingerroos, R. Haanpää, A. Heimo & U-M. Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä* (s. 120–144). Helsinki: SKS.
- Kosonen, U. (1998). *Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta*.

Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja. Jyväskylän yliopisto.

- Kuula, M. (2021). *“Tuon opettajan asenne, sanat, katseet, ja hyväksyntä, ne ovat kantaneet jossakin sisimmässäni minua läpi elämän” Merkittävät opettajakokemukset ja kokemusten vaikutukset*. [Pro gradu –tutkielma, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202104142990>
- Laukkanen, A. (2019). *Millainen on hyvä opettaja? 2.-luokkalaisten käsityksiä hyvästä opettajuudesta*. [Pro gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202001151260>
- Mäki-Havulinna, J. (2018). *Opettajan merkitys tukea tarvitsevan oppilaan koulupäivässä*. [Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0737-0>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (2014) Helsinki: Opetushallitus.
- Pietilä, V. (1990). Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Teoksessa K. Mäkelä (toim.), *Media & viestintä* 13(3), (s. 95–97). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/70903>
- Pihko, H. (2014). Lapsuus muistikuvissamme. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 130(24), 2437–2441. <https://www.duodecimlehti.fi/duo11984>
- Portelli, A. (2006). Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa O. Fingerroos, R. Haanpää, A. Heimo & U-M. Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä* (s. 49–64). Helsinki: SKS.
- Pöysä, J. (2015). *Lähiluvun tieto: näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Raatikainen, E. (2012). Luottamus koulu yhteisön voimavarana. *Sosiaalipedagogiikka* 13(1), 53–74. <https://doi.org/10.30675/sa.122073>
- Salmela-Aro, K. (2011). Mikä nuoria liikuttaa? Uupumuksesta intoon. *Tieteessä tapahtuu*, 29(4–5). <https://journal.fi/tt/article/view/4246>
- Savolainen, U. (2018). Lapsuuden loppu ja Inkerinmaa Juhani Konkan muistelmateoksissa: Kasvu, ylijäisyys ja kahden nykyisyyden muisti. *Elore* 25(2), 53–72. <https://doi.org/10.30666/elore.76787>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (Uudistettu laitos.). Tammi.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyn käsitteleminen Suomessa. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja*, (3–31).
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja*, (4–23).
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Ukkonen, T. (2006). Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa O. Fingerroos, R. Haanpää, A. Heimo & U-M. Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä* (s. 175–198). Helsinki: SKS.
- Ulmanen, S. (2017). *Miten kiinnittyä kouluun? Oppilaiden näkökulmia koulutyöhön kiinnittymisen haasteisiin*. [Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0465-2>
- Vuori, J. (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen Tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavanvalinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>>. [Viitattu 19.11.2024.]
- Välimaa, A-M. (2020). *Opettajan antaman opetuksen merkityksellisyys oppilaan kokemuksissa: Oppilaiden merkittävät kokemukset opettajan antamasta kasvatuksesta ja opetuksesta*. [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202004172797>
- Ylitapio-Mäntylä, O. & Uitto, M. (2018). Muistoja sukupuolesta ja tunteista – lastentarhaopiskelijat kertovat lapsuudestaan. *Kasvatus & Aika*, 12(4), 22–36. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/76613>